

Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet
PL 122
96101 ROVANIEMI

27.9.2013

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

ASIA: LAUSUNTO KORKEAKOULUJEN UUTTA ERIKOISTUMISKOULUTUKSEN KOKONAISUUTTA VALISTELEVAN TYÖRYHMÄN MUISTIESTA

Viite: Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö 19.8.2013 (OKM/47/040/2012)

Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet esittää lausuntonaan seuraavaa:

TIIVISTELMÄ LAUSUNNON KANNANOTOISTA

Työryhmä esittää uutta erikoistumiskoulutuksen järjestelmää. Useat yliopistojen järjestämät erikoistumiskoulutukset ovat kuitenkin jo vakiintuneita, pitkäkestoisia ja tutkintoperusteisia, kuten erikoissosiaalityöntekijän koulutus. Tavoitteiltaan ja laajuudeltaan erilaisten erikoistumiskoulutusten kutsuminen samalla nimellä tuottaa työelämässä vaikeuksia hahmottaa niiden eroja. Työryhmän ehdottaa Sosnetin erikoistumiskoulutuksessa nykyisellään hyvin toteutuvia asioita, kuten erikoistumiskoulutuksen tehtävää ja tavoitteita, työelämälähtöisyyttä, tutkimusperusteisuutta, koulutuksen kohderyhmien määrittelyä ja järjestämistä. Työryhmä esittää koulutuksen laajuudeksi vähintään 30 opintopistettä, joka sosiaalityössä voisi tukea asiakastyön erityisosaamisen omaksumista rajatulla tehtäväalueella, mutta se ei mahdollista tutkimusperusteisten työmenetelmien kehittämistä ja käyttöönottoa. Tästä syystä tarvitaan myös 120 opintopisteen laajuinen ammatillinen liseniaatintutkinto. Selkeyden kannalta olisi suotavaa, että näillä voisi olla toisistaan eroava nimike. Sosnet pitää työryhmän ehdotusta työnantajista ja opiskelijoista erikoistumiskoulutuksen ensisijaisina rahoittajina epärealistisena. Työryhmä esittää, että yhteiskunnallisesti tärkeät koulutukset tulee olla valtion/ministeriön rahoittamia. Sosiaalityön ammatillinen liseniaatinkoulutus syventävänä erikoistavana koulutuksena kuuluu yhteiskunnallisesti tärkeisiin koulutuksiin. Nykyisten erikoistumiskoulutusten säädösten turvaamiseksi ajateltu siirtymäaika tulee olla selvästi aiottua pidempi, esimerkiksi 1.1.2020 saakka.

1. TAUSTAA

Opetus- ja kulttuuriministeriön asettama työryhmä esittää uuden erikoistumiskoulutuksen kehittämistä. Se korvaisi ammattikorkeakoulujen ammatilliset erikoistumisopinnot ja yliopistojen järjestämän erikoistumiskoulutuksen ja erikoistumisopinnot. Koulutusten säädöspohja uudistetaan, jolloin erikoistumiskoulutus muodostaa uuden koulutustyyppin tutkintokoulutuksen ja täydennyskoulutuksen rinnalle.

Työryhmä puhuu uudesta erikoistumiskoulutuksesta. Muistion ehdotuksia tarkasteltaessa on tärkeää ottaa huomioon se, että useat yliopistojen järjestämät erikoistumiskoulutukset ovat pitkälti vakiintuneita, pitkäkestoisia ja tutkintoperusteisia, kuten erikoissosiaalityöntekijöiden ja erikoispsykologien koulutukset. Erikoissosiaalityöntekijän koulutuksen järjestämisestä säädetään

valtioneuvoston asetuksessa yliopistojen tutkinnoista (794/2004) ja opetusministeriön asetuksessa koulutusvastuun täsmentämisestä, yliopistojen koulutusohjelmista ja erikoistumiskoulutuksista (568/2005).

Lausunnossa Sosnet arvioi työryhmän tekemiä ehdotuksia erityisesti tutkintoon johtavan sosiaalityön erikoistumiskoulutuksen näkökulmasta.

2. SOSNETIN JÄRJESTÄMÄ ERIKOISTUMISKOULUTUS

Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet on järjestänyt vuodesta 2000 alkaen ammatillisesti painottunutta 120 opintopisteen laajuista yhteiskunta- tai valtiotieteen lisensiaatintutkintoon johtavaa erikoissosiaalityöntekijän koulutusta. Sosnet-verkostoon kuuluvat Helsingin yliopisto, Jyväskylän yliopisto, Itä-Suomen yliopisto, Lapin yliopisto, Tampereen yliopisto sekä Turun yliopisto. Verkosto järjestää valtakunnallisesti sosiaalityön erikoistumis- ja tutkijankoulutusta sekä edistää peruskoulutukseen liittyvää yhteistyötä. Sen tehtävät kattavat myös tutkimusyhteistyön, kansainvälisen yhteistoiminnan ja virtuaaliopetuksen.

Vuodesta 2000 alkaen sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen on valittu 369 opiskelijaa, joista 112 on valmistunut vuoden 2012 loppuun mennessä. Opiskelijoista 96 on valittu vuosien 2011–2012 aikana, jolloin he valmistuvat aikaisintaan vuosina 2015–2016. Vuodesta 2008 saakka erikoistumiskoulutusta on järjestetty kaikilla viidellä asetuksessa (568/2005) säädetyllä erikoisalalla:

- Lapsi- ja nuorisosiaalityö (neljäs koulutusryhmä käynnissä 2012–2015)
- Kuntoutuva sosiaalityö (neljäs koulutusryhmä käynnissä 20013–2016)
- Marginalisaatiokysymysten sosiaalityö (neljäs koulutusryhmä käynnissä 2013–2016)
- Yhteisösosiaalityö (kolmas koulutusryhmä käynnissä 2012–2015)
- Hyvinvointipalvelut (toinen koulutusryhmä käynnissä 2012–2015).

Koulutukseen valittavilta edellytetään yliopistossa suoritettu maisterin tutkinto, sosiaalityöntekijän ammatillinen kelpoisuus (Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuuksista 272/2005) sekä vähintään kahden vuoden työkokemus sosiaalityöstä. Koulutukseen on ollut jatkuvasti enemmän hakijoita kuin siihen on voitu ottaa, joten opiskelijavalinnassa on käytetty lisäksi täydentäviä kriteerejä, kuten pro gradu -tutkielman arvosana sekä lisensiaatintutkimuksen ideapaperin laadukkuus.

Koulutus suoritetaan osana oman työn kehittämistä neljässä vuodessa. Se sisältää oman erikoisalan opinnot (55 op), tutkimusmetodologiaopinnot (25 op) sekä ammatillisen lisensiaatintutkimuksen (40 op). Jokainen opiskelija laatii henkilökohtaisen opintosuunnitelman yhdessä vastuullisen professorin kanssa. Koulutus muodostuu verkkoympäristössä tehtävistä oppimistehtävistä, lähiopetusjaksoista, tutkimusseminaareista, metodologiseen kesäkouluun osallistumisesta, tutkivan asiantuntijuuden ohjauksesta sekä tutkielmien teon ohjauksesta.

Opiskelijat työskentelevät pääosin kuntien sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä järjestöissä, ja heidän lisensiaatintutkimustensa aiheet liittyvät kiinteästi oman työn kehittämiseen. Työnantajat tukevat vaihtelevasti opintoja. Tutkimusten aiheet kohdistuvat sosiaali- ja terveysalan tietotarpeiden kannalta keskeisiin kysymyksiin, ja useat tahot, kuten Kunnallisan kehittämissäätiö, Työsuojelurahasto, Kulttuuri- rahasto ja suuret kaupungit, ovat myöntäneet apurahoja tutkielmien laadintaan.

Sosiaalityöntekijöiden erikoistumiskoulutuksesta valmistui valtakunnallinen arviointi vuonna 2010, ja koulutuksen jatkuvaa arviointia toteutetaan toistuvasti. Arvioinnin perusteella (aineistona valmistuneiden ja työnantajien arviot sekä valmistuneita koskeva rekisteritieto) koulutus tukee osallistuneiden työuralla etenemistä, vahvistaa erikoistumisalojen kehittämistä ja on työnantajien tunnustama. Alan työvoimapulan ja tästä aiheutuvien opiskelijoiden työpaineiden vuoksi opiskelijoiden valmistuminen on toisinaan viivästynyt, mutta koulutuksen kehittämisen tuloksena yhä useampi suorittaa nykyisin tutkintonsa neljän vuoden määräajassa.

Yliopistolain (588/2009) voimaantulo muutti erikoistumiskoulutuksen rahoituksen, kun opetus- ja kulttuuriministeriön erillinen määräraha koulutukseen päättyi. Yliopistot joutuivat ottamaan koulutuksen perusrahoituksen piiriin, vaikka lisensiaatintutkintoja ei oteta huomioon yliopistojen nykyisessä rahoitusmallissa.

3. TYÖRYHMÄN EHDOTUSTEN ARVIOINTIA

Työryhmän ehdotus sisältää Sosnetin erikoistumiskoulutuksessa nykyisellään toteutuvia asioita sekä myös uusia piirteitä. Entuudestaan toimivat asiat koskevat erikoistumiskoulutuksen tehtävää ja tavoitteita, työelämälähtöisyyttä, tutkimusperusteisuutta, koulutuksen kohderyhmien määrittelyä ja järjestämistä.

Tehtävä ja tavoitteet: Työryhmän mukaan koulutuksen suunnittelun lähtökohtana on oltava jokin asiantuntijuusalue ja siinä edellytettävä osaamiskokonaisuus. Työryhmä painottaa asiantuntijuuden perustumista tutkimustietoon ja sitä, että erikoistumiskoulutuksella on oltava pysyvä merkitys yhteiskunnan eri toimintojen ja uudistumisen kannalta.

Sosnetin järjestämässä erikoistumiskoulutuksessa pyritään näihin tavoitteisiin. Sosiaalityön asiakastyö (kuten lastensuojelu) on lainsäädäntöperusteista ja vaativaa, eikä siinä ole varaa päätöksentekovirheisiin. Sosiaalityössä tehtävillä päätöksillä voi olla merkitystä ihmisen koko tulevan elämän kannalta. Sosiaalihuollon tutkimusperusteisuutta edellytetään uudessa sosiaalihuoltolakesityksessä. Lakiluonnoksen 50 §:n mukaan sosiaalihuollon on oltava laadukasta, turvallista ja asianmukaisesti toteutettua sekä perustuttava käytettävissä olevaan tutkimustietoon. Tutkimusnäyttöihin perustuvien työmenetelmien kehittäminen edellytetään myös lastensuojelun toimivuutta äskettäin selvittäneessä työryhmäraportissa (STM 19/2013). Työelämälähtöisyys ja työelämän kehittämistä tukeva tutkimusperusteisuus ovat sosiaalityön erikoistumiskoulutuksessa kiinteästi sidoksissa toisiinsa. Koulutukseen sisältyvät lisensiaatintutkimukset kiinnittyvät työkäytännöistä nouseviin kysymyksiin, kehittämiskohteisiin ja työmenetelmien edistämiseen. Niillä on olennainen merkitys sosiaalialan tutkimustiedon tuottamisessa.

Työelämälähtöisyyden kannalta sosiaali- ja terveydenhuolto on uudessa tilanteessa meneillään olevan kunta- ja palvelurakennemuutoksen vuoksi. Julkisessa ja yksityisessä sosiaali- ja terveydenhuollossa työskentelee tällä hetkellä noin 396 000 työntekijää ja yrittäjää, joista kuntien sosiaalityöntekijöinä toimii noin 4000 henkilöä. Sosiaalityöntekijät kuuluvat psykologien ja lääkäreiden tavoin sosiaali- ja terveydenhuollon korkeasti koulutettuihin asiantuntijaryhmiin, jotka vastaavat alansa yleisestä kehittämisestä, johtamisesta ja organisoinnista asiakastyönsä ohella. Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa on olennaista huolehtia, että myös sosiaalihuollossa on sen kehittämistä tukeva korkeatasoinen ja laaja-alainen erikoistumiskoulutus, jonka sosiaalityön ammatillinen lisensiaatinkoulutus mahdollistaa.

Sosiaalityön tehtäväkenttä on vaikeutunut sosiaalisen ja taloudellisen eriarvoisuuden lisääntymisen myötä. Palvelujärjestelmän taloudelliset voimavarat eivät lisäänty, ja tarvitaan uudenlaisia palvelujen tuottamisen innovaatioita. Sosiaalityö, kuten sosiaali- ja terveysala laajemmin, kärsii työvoimapulasta, joten työn uudistaminen ja työurien pidentäminen asiantuntijuuksia ja tutkivaa työtä vahvistamalla on tärkeää. Yliopistojen näkökulmasta erikoistumiskoulutus pitää yllä työelämän tuntemusta ja tukee yhteistä tutkimus- ja kehitystoimintaa sosiaalialan osaamiskeskusten, tutkimus- ja opetuslinikoiden, ammattikorkeakoulujen sekä järjestöjen tutkimus- ja kehittämissyksiköiden kanssa.

Kohderyhmät ja opiskelijan asema: Sosnet pitää perusteltuna sitä, että koulutukseen hakeutuilta edellytetään ylemmän korkeakoulututkinnon ohella alan työkokemusta. Työryhmän ehdotukset eivät anna aihetta tarkastella uudelleen erikoissosiaalityöntekijän koulutukseen pääsyn kriteerejä tai kohderyhmää.

Koulutuksen järjestäminen: Työryhmän ehdotukset eivät edellytä suuria muutoksia koulutuksen järjestämistä koskevaan valtakunnalliseen yhteistyöhön. Sosiaalityön erikoistumiskoulutus on tarkoituksen-

mukaista toteuttaa jatkossakin valtakunnallisena verkostorakenteena sosiaalityön koulutusvastuun omaavien yliopistojen kesken.

Työryhmän ehdotuksiin sisältyy myös uusia piirteitä, joten seuraavat kannanotot koskevat näitä asioita.

Koulutuksen laajuus ja rakenne: Työryhmä esittää koulutuksen laajuudeksi vähintään 30 opintopistettä, josta on tarkoitus säätää valtioneuvoston asetuksella. Sosiaalityössä tämänlaajuinen erikoistumiskoulutus tukee asiakastyön erityisosaamisen omaksumista riittävän rajatulla tehtäväalueella esimerkiksi lastensuojelun tietyissä käytännöissä, mutta se ei mahdollista tutkimusperusteisten työmenetelmien kehittämistä ja käyttöönottoa. Tästä syystä tarvitaan myös 120 opintopisteen laajuinen ammatillinen lisensiaatintutkinto. Työryhmän ehdottaman koulutuksen moduloinnin avulla voidaan mahdollisesti sovittaa nämä tavoitteet toisiinsa. Nykyisen ammatillisen lisensiaatinkoulutuksen modulierakenteen luomisella voidaan sen sisällä tuottaa sosiaalityön spesifeihin kysymyksiin suuntaavaa erikoistumiskoulutusta, esimerkiksi lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoisalalla lastensuojelun erityiskysymyksiin. On tarkoituksenmukaista, että eri koulutusmuotoja synkronoidaan toisiinsa, jolloin laajempi ammatillinen lisäkoulutus voi antaa kotipesän osalle suppeimmista erikoistumiskoulutuksista. Näin voidaan välttää päällekkäiset rakenteet ja toiminta.

Tutkintoperusteisuus: Sosiaalityöntekijät eivät ole terveydenhuollon ammatinharjoittamislainsäädännön piirissä, eikä sosiaalialalla tehtävä rakenne ole vastaavalla tavalla kehittynyt. Näin ollen erikoispätevyksien tunnustaminen työelämässä toteudu yhtä selkeästi kuin esimerkiksi erikoislääkäreiden kohdalla. Jotta koulutus olisi kannustavaa opiskelijoille ja sen tukeminen tarkoituksenmukaista työnantajille, tarvitaan sen aikaansaaman pätevyyden tunnustamista. Sosiaalityön erikoistumiskoulutuksen tutkintoperusteisuus on näistä syistä jatkossakin tarkoituksenmukaista.

Koulutuksen säädöspohja: Sosiaalityön erikoistumiskoulutus järjestetään tällä hetkellä viidellä erikoistumisalalla. Yhteiskunnan ja palvelujärjestelmän muutos tuo erikoistumisalojen määrittelyyn muutospaineita, ja esimerkiksi terveys- ja sosiaalityön, gerontologisen sosiaalityön sekä päihde- ja mielenterveys-työn erityisosaamista tarvitaan lähitulevaisuudessa. Ammatillisen lisensiaatintutkinnon sisältyminen yliopistolakiin erikoistavana tutkintona on tarkoituksenmukaista. Yhteiskunnan nopean muutoksen vuoksi on hyödyksi, jos uusista erikoistumisaloista voidaan päättää nykyistä joustavammin.

Työryhmä ehdottaa nykyisten erikoistumiskoulutusten turvaamista siirtymäajalla, jolloin säädökset kumoutuisivat vasta 1.1.2017 alkaen. Sosnet on valinnut sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen opiskelijoita, joiden lähiopetus jatkuu vuoden 2016 loppuun saakka. Suuri osa näistä opiskelijoista ei näin ollen tule valmistumaan 1.1.2017 mennessä. Säädösten osalta siirtymäajan tulee olla selvästi ehdotettua pidempi. Sosnet ehdottaa siirtymäajaksi 1.1.2020.

Koulutuksen rahoitus: Työryhmän ehdotus työnantajista ja opiskelijoista erikoistumiskoulutuksen ensisijaisina rahoittajina ei ole realistinen sosiaalityön erikoistumiskoulutuksessa. Sosiaalityö on yhteiskunnan kannalta välttämätöntä, lakisääteistä työtä, eikä koulutuksella ei ole vain työntekijöiden henkilökohtaista uraa tukeva merkitys. Kuntatalouden ongelmien johdosta työnantajien mahdollisuudet rahoittaa erikoistumiskoulutusta nykyistä kattavammin ovat heikot. Useat yliopistojen täydennyskoulutusohjelmat jäävät tällä hetkelläkin toteutumatta maksavien osallistujien puutteesta johtuen. Tältä osin työryhmän esitykset vaativat jatkotyöstämistä.

Työryhmä esittää, että yhteiskunnallisesti tärkeät koulutukset tulee olla valtion/ministeriön rahoittamia. Sosiaalityön ammatillinen lisensiaatinkoulutus syventävänä erikoistavana koulutuksena täyttää ehdottomasti työryhmän mainitsemat kriteerit. Sosiaalityön koulutus on koko sosiaalialan ainoa yliopistollinen koulutus, jonka tehtävänä on alan kehittäminen ja koordinaatio. Sosiaali- ja terveydenhuoltouudistuksen yhteydessä laaja-alaiseen erikoistumiskoulutukseen perustuva osaaminen on entistä välttämättömpää. Erikoistumiskoulutuksen sisällyttäminen yliopistojen rahoitusmalliin 1.1.2017 alkaen suoritettujen opintopisteiden osalta on tarkoituksenmukaista, mutta se ei ole riittävä julkinen rahoitus.

Erikoistumiskoulutusten valtakunnallinen kehittäminen: Sosnet pitää hyödyllisenä, että erilaisten erikoistumiskoulutusten järjestämistä on tarkasteltu raportissa yhtenä kokonaisuutena. Samalla kaikenlaisten pidempien täydennyskoulutusten kutsuminen samalla nimellä "erikoistumiskoulutus" tuottaa työelämässä vaikeuksia hahmottaa eri koulutusmuotojen eroja. Ammatillinen lisensiaatinkoulutus erikoistavana tutkintona (120 op) antaa alvan erilaisia valmiuksia kuin työryhmän esittämät huomattavasti suppeammat (esim. 30 op) koulutukset. Selkeyden kannalta olisi suotavaa, että näillä voisi olla toisistaan eroava nimike.

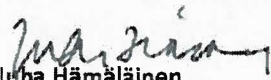
Eri alojen erikoistumiskoulutusten (kuten Psykonet ja lääkäreiden erikoistumiskoulutus) kesken yhteistyö on ollut tähän mennessä satunnaista. Sosnetin piirissä toivotaan, että monitieteinen koulutusyhteistyö laajentuisi opetus- ja kulttuuriministeriön tuella. Valtakunnallista erikoistumiskoulutusten kehittämistä on perusteltua jatkaa.

Sosiaalityön koulutusta antavat yliopistojen yksiköt ovat valmiita kehittämään lyhyempien koulutusten toteuttamista moduleina laaja-alaisen erikoistumiskoulutuksen sisällä pilottina erillisrahoituksen turvin. Kehittämishanke voisi keskittyä monitieteisen erityisosaamisen vahvistamiseen rakentamalla yhteistyötä myös esimerkiksi erikoispsykologien, erikoislääkäreiden (esimerkiksi yleislääketiede ja työterveys-huolto) ja erikoissosiaalityöntekijöiden erikoistumiskoulutusten kesken.

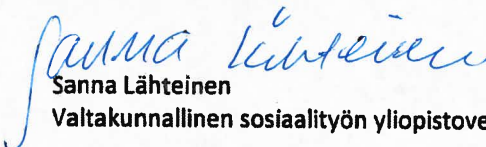
Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet osallistuu mielellään erikoistumiskoulutuksia koskeviin kuulemistilaisuuksiin ja valtakunnalliseen kehittämistyöhön sekä kokeiluhankkeisiin.

Valtakunnallisen sosiaalityön yliopistoverkoston Sosnetin puolesta

Puheenjohtaja


Juhana Härmäläinen
Professori, Itä-Suomen yliopisto

Koulutuspäällikkö


Sanna Lähteinen
Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto, Sosnet

